Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 43, Aralık 2019, s. 689-703

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.38815>

Doç. Dr. Erhan AKIN

Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü,
erhanakin49@hotmail.com

Nihat KAVAN

Siirt Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi,
nihat_kavan@hotmail.com

MUTSUZ ÇOCUKLAR ÜLKESİ ADLI ROMANDA YER ALAN HALK BİLİMİ MOTİFLERİ

Özet

Halk bilimi geçmişten günümüze değin toplum ve edebiyatın ayrılmaz bir parçasıdır. Çağdaş yazarlarımız tarafından toplumdaki etkisi fark edilen ve çağdaş eserlerde daha fazla yer edinmeye başlayan halk bilimine son yıllarda verilen önem artmıştır.

Yapılan bu çalışmada son dönem yazarlarından Özgür Bacaksız'ın "Mutsuz Çocuklar Ülkesi" adlı çocukluk ve gençlik dönemlerini anlattığı biyografi niteliğindeki romanında yer alan halk bilimi motifleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yazarın eseri üzerine halk bilimi açısından yapılan bu çalışmada verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme metodu kullanılmıştır. Eserde halk bilimi açısından ön plana çıkan motifler alfabetik dizilime göre sıralanıp dikkate alınarak bulgular toplanmış ve değerlendirilmiştir. Bu motiflerle ilgili örnek cümlelerden bazıları eklenmiş olup unsurların tamamında yinelenen cümleler bulgular kısmına eklenmemiştir. Sonuç olarak ise eserin içerisinde barındırdığı 18 motif (akrabalık bağları, dua, meslekler, taşıtlar vs.) ile halk bilimi açısından yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bacaksız, Motif, Halk Bilimi

FOLKLORE MOTIFS WHICH TAKE PLACE IN NOVEL OF THE COUNTRY OF UNHAPPY CHILDREN

Abstract

Folklore is an integral part of society and literature from past to present. In recent years, the importance given to folklore, which has been recognized by our contemporary writers in society and has started to gain more place in contemporary works, has increased.

In this study, it is tried to determine folklore motifs in the biography novel of one of the recent writers Özgür Bacaksız's childhood and youth periods called *dönem The Country of Unhappy Children* ". In this study, which was conducted on the work of the author in terms of folklore, the document analysis method, which is one of the qualitative research methods, was used to collect the data. In the work, the motifs that come to the forefront in terms of folklore are sorted according to the alphabetical order and the findings are collected and evaluated. Some of the sample sentences related to these motifs have been added and not all of the elements have been added to the findings section. As a result, 18 motifs (kinship ties, prayer, professions, vehicles...) are sufficient in terms of folklore.

Key Words: Bacaksız, Element, Folk Science

GİRİŞ

Özgür Bacaksız yazın dünyasına yeni giren edebi ve felsefi sözleriyle topluma ve gençlere hitap etmeyi ilke sayan genç yazarlardandır. Kişisel düşüncelerini aktarmak için çeşitli kitaplar ve sosyal medya hesaplarından faydalanmaktadır. Felsefe Kulübü adlı sosyal medya hesabıyla edebi-felsefi düşüncelerini topluma aktarmaktadır. Yazarın kronolojik olarak yazdığı *Deli Çocuğun Güncesi*, *Mutsuz Çocuklar Ülkesi* ve *Bazı Yollar Yalnız Yürünür* adlı üç eseri bulunmaktadır. Bu çalışmada yazarın *Mutsuz Çocuklar Ülkesi* adlı felsefi biyografi türündeki romanı halk bilimi açısından incelenerek değerlendirilmiştir.

Disiplinler arası malzeme alışverişi son dönemlerde hız kazanmış ve yapılan araştırmalar daha çok iki veya üç disiplini birden kapsamaya başlamıştır. Özellikle çağdaş Türk edebiyatı ile halk bilimi arasındaki bu ilişki daha da ön plana çıkmıştır (Sezer 2010: 23). İncelenen bu eserde de felsefe ve edebiyat disiplinleri bir araya getirilerek halk bilimi unsurları ile bezenip yazın dünyasına sunulmuştur.

Halk, aynı vatan toprakları üzerinde yaşayıp ortak milli ve manevi değerler geliştiren insanlar topluluğudur. Halk kültürü ise Umay Günay'ın tanımına göre; "halk arasında mayalanmış, halkın kültür yapısını belirleyen yaşadığı toplumun dokusudur. Halk kültürü, toplumsal yaşamda uyum sağlayıcı birlikteliği, pekiştirici, dayanışmayı artırıcı özelliklerini sürdürerek bir işlev üstlenir. Halkın kendi kültürü ile yabancılaşmasını önler. Halk kültürü ürünlerinin halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından Türk kültürünün korunmasında, yaşatılmasında önemli işlevleri vardır. Halk kültürü, her uygarlığın yaratıcısı olan insanların kimlik ve kişiliğinin temel belirleyicisidir" (Günay 1999: 24). Halk bilimi ise halkın ortak değerlerini bir arada toplayıp araştıran bilim dalıdır.

Eserler, sanatçıların hayal ürünü olmasının yanı sıra içinde yaşanılan toplumun da yansımasıdır. Bu sebeple romanlarda; toplumu oluşturan halkın geçirdiği evreleri, akımları, siyasi-sosyal değişimleri, gelenek ve görenekleri, batıl inançları, kullanılan dil malzemelerini görmemek imkânsızdır (Yolcu 2016: 14).

Her aydın ve yazar, döneminin aynası gibidir. Onlar yaşadıkları dönemi sonraki kuşaklara eserleriyle aktaran bir tarih köprüsüdür (Sönmez 2012: 4). Mutsuz Çocuklar Ülkesi adlı bu romanda da yazar çocukluğuna duyduğu özlemi dönemin yaşam koşullarını ve yakın çevresini realist bir bakış açısıyla ele alarak yazmıştır. Yazar olay ve durumlar karşısındaki düşüncelerini kendi bakış açısı ve ideolojisiyle halk bilimi motifleri ile birleştirerek aktarmıştır. Otuzdan fazla baskısı yapılan bu eser halk hekimliği, gelenek-görenek, söz varlığı gibi halk bilimi motiflerini barındırması açısından zengindir fakat barındırdığı aşırı argo sözler eserin edebi dokusuna zarar vermiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yapılan bu çalışma ile Destek Yayınları tarafından 2016 yılında basımı yapılan Özgür Bacaksız'ın Mutsuz Çocuklar Ülkesi adlı kitabı halk bilimi motifleri açısından incelenip romanda yer alan motifler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma ile halk bilimi motiflerinin çağdaş roman anlatı türünde ve çağdaş yazarlar tarafından nasıl ve ne düzeyde kullanıldığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi metodu kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek 2013: 217).

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Özgür Bacaksız'ın Mutsuz Çocuklar Ülkesi adlı kitabı oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise Destek Yayınları tarafından 2016 yılında 30. basımı yapılan 143 sayfadan oluşan Mutsuz Çocuklar Ülkesi adlı kitabın içeriği oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Yapılan çalışmanın veri kaynağı örneklemde belirtilen roman kitabıdır. Veriler halk bilimi ilkeleri ışığında incelenerek detaylı bir şekilde okunup halk bilimi motiflerinin alt başlıkları gözetilerek elde edilmiştir.

İçerik analizi yoluyla sürdürülen bu çalışmada kaynak taramasıyla ön plana çıkan motifler dikkate alınarak her sayfa tek tek incelenmiş ve ilgili motifler tespit edilerek tasnif edilmiştir. Metin temelli tasnif uygulanmıştır. İlgili motiflerin geçtiği sayfalardan cümle ve kelime düzeyinde örnekler alıntılanmıştır.

Romanda Yer Alan Halk Bilimi Unsurları

Akrabalık Bağları

Artan savaş, kavga ve şiddet olaylarından sonra önemi pek fazla vurgulanmayan değerlerden birisi de insan sevgisidir. İnsanlığın esası olan sevgi, hayatı anlamlı kılan ve kolaylaştıran bütün değerlerin başında gelmektedir (Kavruk ve Sönmez 2010: 182). Sevgi duygusunu ise öncelikli olarak annemizden, ailemizden, akrabalarımızdan ve çevremizden alırız. Bu bağlamda incelenen eserde yazar yaşam öyküsünü anlattığından dolayı akrabalık ilişkilerini sıklıkla işlemiştir. Tespit edilen akrabalık isimleri: anne, amca, kuzen, koca, peder (baba anlamında), ağabey, hemşehri, yenge ve nene'dir. Bunlarla ilgili örnek cümleler aşağıda verilmiştir.

Annem yağmurdan korunmam için üstümüze açılan renkli bir şemsiyeymiş. (Bacaksız 2016: 12)

"Amcacım ne parası?" dedim... (Bacaksız 2016: 12)

Onun haricinde ona ulaşmamı sağlayacak tek insan Hatice'ydi. Onun kuzeniydi Hatice (Bacaksız 2016: 32)

... belki kocan döver... (Bacaksız 2016: 36)

Peder bana vurdukça ona kızmıyorum, direkt Tolga geliyor aklıma. (Bacaksız 2016: 45)

... bizim binanın ilk katında oturan Yılmaz amca gördü beni aşağıda. (Bacaksız 2016: 59)

Abimi haklı çıkartma ey hayat... (Bacaksız 2016: 84)

Buyur hemşerim deyip uzattılar. (Bacaksız 2016: 90)

Eve geldikten sonra susmadığımı gören yengem bana 5 kuruş verdi... (Bacaksız 2016: 116)

En sevdiğim şey nenemim o çamurlu, daracık bahçesiydi. (Bacaksız 2016: 134)

Argo Sözlere ve Küfür

Argo, kelime anlamı olarak aynı meslek grubundan olan kişilerin kendi aralarında geliştirmiş oldukları dil, konuşma tarzı olarak bilinmektedir (TDK 2019). Bu sözcük zaman içerisinde anlam kötüleşmesine uğrayarak günümüzde kaba ve istenmeyen söz ve deyimleri ifade eden bir anlama bürünmüştür. Bu sözler dilimizle kaynaşık bir hal alıp günümüzde gereğinden fazla kullanılmaktadır. Bir olaya, bir şahsa kızınca, bir şeyden korkunca, öfkelenince hatta mutlu olunca dahi genel olarak başvurulan ve kullanılan bu sözler toplumca rahatsız verici olarak görülmekteyse de toplumca benimsenip sıradan hale gelmiştir. Küfür ise dini bir terim olarak Allah'ın varlığına ve birliğine yönelik dini inanışları inkâr etmektir. Allah'a şirk koşturmak, Muhammed peygamberi kabul etmemek gibi. Günümüzde ise bu terim anlam genelleşmesine uğrayarak dini bir terim olmanın ötesine geçmiş günümüzde sıklıkla kullanılan sövme, sövgü gibi anlamlara evrilmiştir.

Argo sözcüğü bireyler tarafından anlamca tam olarak bilinmediğinden dolayı küfür gibi algılanmakta ve küfür boyutunda türetilip kullanılmaktadır. İncelenen bu eserde yazar argo sözlerle ve küfürlere fazlaca yer vermiştir. Her ne kadar argo söz ve küfürler toplum tarafından hoş karşılanmayan sözler olsa da bunlar dilimizin birer zenginliği, ifade ve kızgınlık şeklidir. Eserde tespit edilen argo söz ve küfürlerden bazıları şunlardır:

Alsana lan ibne sende başkasına ısmarlamıyorum... (Bacaksız 2016: 11)

... gibi kalmış... (Bacaksız 2016: 12)

Bukalemun gibi renk değiştirirdi piç. (Bacaksız 2016: 16)

Lan bırak... (Bacaksız 2016: 16)

... iki bira çakarız evreni yakarız... (Bacaksız 2016: 21)

Yusuf'un gözü kaçtı korkudan... (Bacaksız 2016: 22)

İçimden, lan sen kimin malını kime veriyon dedim ama içimden sadece. (Bacaksız 2016:42)

"Ulan baksana telefona!" (Bacaksız 2016: 48)

Ama biz arkadaşlarımızı patlatacak kadar şerefsiz elemanlar değildik. (Bacaksız 2016: 53)

"Kaçın lan kaçın ibneler öldürecek bizi!" ... (Bacaksız 2016: 115)

Batıl İnanış

693

Batıl inanış diğer bir tabirle hurafe denilen inanışlar genel olarak insanların kötü bir durumdan kurtulmak veya kötü bir duruma düşmemek için başvurduğu ve inanmak istedikleri inanışlardır. Bilimselliğin karşısı olarak cehalet ve dogmatik düşüncelere akli bir yana bırakarak körü körüne inanmak ve bağlanmaktır (Kavruk ve Sönmez 2012: 176). Bu inanışlar çoğu zaman din olgusuyla beraber güçlenerek ilgisiz düşüncelerin ilgisiz durumlara bağlandığı ve çürütülmesinin zor olduğu, insanların ısrarla inandığı düşüncelere denir. Bilhassa dinle birleşince önüne geçilmez bir kabullenme göstermektedir. Evin çatısında konup öten baykuşun beddua okuyup evin bereketini kaçıracağına inanmak, yedi kertenkele yumurtası kırınca cennete gidileceğine inanılması gibi. Eserde yazarın her yörede az çok görülen batıl inanışlara verdiği örnekler şunlardır:

Güvercin beslemek uğursuzluktur derdi Rahmi Amca... (Bacaksız 2016: 68)

Arada bir paraları saymak istese de, sanki paraları sayınca eksileceklerini, uğursuzluk geleceğini düşünüp vazgeçiyordu. (Bacaksız 2016: 118)

Günümüz toplumundaki bireyler eskiye nazaran genel olarak batıl yaklaşımlara, hurafelere inanmamaktadır. Fakat gerek din olgusuyla desteklenmesinden gerek ataların verdiği kutsiyetten dolayı çoğu zaman eleştirilmeleri doğru karşılanmadığı için bireyler inanma yoluna sarmaktadır. Nitekim çocukluktan beri bu tarz inanışlar kişilere aktarıldığı için vazgeçilmeleri ve reddedilmeleri de pek zor olmaktadır. Bu duruma şu örneği vermek yerinde olacaktır: yere

düşen ya da yerde olan ekmeği alıp yüksekçe bir yere bırakmak, öpüp alına koymak gibi. Ekmek Türk toplumu için temel besin maddesidir ve vazgeçilmez bir unsurdur. Birey yerdeki bir ekmeği alıp alına koyar, öper, yüksek bir yere bırakır. Fakat başka bir yiyecek için bunu yapmaz. Çünkü toplumun ekmeğe yüklediği anlam ve değer çok daha farklıdır. Ekmek gibi diğer besin maddeleri de rızıktandır ve bir kutsallık varsa ya hepsinde eşittir ya da hiçbirinde yoktur. Kimi halk inanışlarına göre ise Âdem peygamberin cennetten atılmasına sebep olan yiyecek ekmeğin ana maddesi buğdaydır. Bu sebeple ekmeğe kutsiyet atfedilir. Bu açılardan ve verilen örnekten bakıldığında da anlaşılmaktadır ki bir düşünce ne kadar hurafe ve batıl olursa olsun birey inanmasa dahi tek başına bunu değiştiremez ve dinle örülü olanları sorgulamaktan çekinir. Yazarım da içinde yaşadığı kültürün bir parçası olarak tanık olduğu, inandığı güvercin besleme uğursuzluğu, para sayma uğursuzluğu gibi batıl davranışlara eserinde yer vermiştir.

Beddua

Türk Halk Edebiyatında kargış olarak geçip TDK'nin güncel sözlüğünde ise birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme olarak geçen sözcüktür (TDK 2019). İnsanların birine karşı güçsüz kalması durumunda ilahi güce sığınarak karşı tarafı şikâyetle bulunması, kötü duruma düşmesini, cezasını çekmesini isteme amaçlı kullanılmaktadır. Eserdeki beddua örnekleri şöyledir:

Allah Kahretsin. (Bacaksız 2016: 12)

“İnsan ne nankör bir varlıktır ya Rabbim” ... (Bacaksız 2016: 30)

Ulan be adam içip söz veriyorsun... (Bacaksız 2016: 47)

694

Destan Motifleri

Yunancadan dilimize geçmiş olan destan sözcüğü köken olarak epos, epope olarak anlamına gelmekte olup dilimizde epos, comok, cır gibi ifadelerle karşılık bulmuştur. Şükrü Elçin destanı; “Destan bir boy, ulus veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biridir.” şeklinde tanımlamaktadır (Elçin 1986: 72). Yazar romanda Türk destanlarına göndermede bulunarak sözlü kültürümüzü şu örneklerle yansıtmıştır:

... bu Deli Dumrul kafasına koyduğunu yapacak. (Bacaksız 2016: 23)

... çıktım “Kara Murat benim” der gibi ortaya... (Bacaksız 2016: 95)

Verilen ikinci örnekte Kara Murat olarak nitelenen Abdullah isimli Battal Gazi özünde İslamiyet uğruna savaşıp Arap bir savaşıdır. Fakat Türk halkı tarafından sevilip benimsendiği için Türk filmlerine ve hikâyelerine de konu olmuştur.

Deyimler

Anlamca kalıplaşmış söz öbeği demek olan deyimlere incelenen eserde sıklıkla yer verilmiş ve eserin söz varlığı açısından dilimizin zenginliğini ortaya koyduğu tespit edilmiştir

(TDK 2019). Şükrü Elçin'in tanımına göre deyim: "asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni anlamlar kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir" (Elçin 1986: 642). Eserde halk bilimi açısından dikkat edilesi deyimlerden bazıları şunlardır:

Hava atmak (Bacaksız 2016: 10)

İçine korku düşmek (Bacaksız 2016: 11)

Kafasında deli sorular olmak (Bacaksız 2016: 11)

Boynu bükülmek (Bacaksız 2016: 12)

Teessüf etmek (Bacaksız 2016: 12)

İçi buz olmak (Bacaksız 2016: 13)

Yalan atmak (Bacaksız 2016: 13)

Dünyadan haberi olmamak (Bacaksız 2016: 23)

Eyvallah çekmek (Bacaksız 2016: 27)

Buz kesilmek (Bacaksız 2016: 48)

Karşısına dikilmek (Bacaksız 2016: 54)

Ortadan toz olmak (Bacaksız 2016: 55)

Deli etmek (Bacaksız 2016: 55)

Siktir etmek (Bacaksız 2016: 55)

Fors atmak (Bacaksız 2016: 59)

Kan almak (Bacaksız 2016: 63)

Racon kesmek (Bacaksız 2016: 75)

Tokat sallamak (Bacaksız 2016: 76)

Şut çekmek (Bacaksız 2016: 83)

İçi içini yemek (Bacaksız 2016: 88)

Yüreğine yenilmek (Bacaksız 2016: 89)

Donup kalmak (Bacaksız 2016: 100)

Kafası bozulmak (Bacaksız 2016: 106)

Yol almak (Bacaksız 2016: 107)

Dikkate almak (Bacaksız 2016: 108)

Kafası yarılmak (Bacaksız 2016: 115)

Etrafı kesmek (Bacaksız 2016: 118)

Dostsuz kalmak (Bacaksız 2016: 121)

Vuku bulmak (Bacaksız 2016: 123)

Uzaktan izlemek (Bacaksız 2016: 123)

Korku kaplamak (Bacaksız 2016: 125)

Gözü gibi bakmak (Bacaksız 2016: 134)

Akıl erdirememek (Bacaksız 2016: 136)

Eli ayağı boşalmak (Bacaksız 2016: 139)

*Can yakmak (Bacaksız
2016: 139)*

*Yüreğine kurşun sıkmak
(Bacaksız 2016: 141)*

Dua

Türk Halk Edebiyatında alkış olarak da geçen TDK'nin güncel sözlüğünde ise yakarış olarak geçip toplumca daha çok Allah'a istekte bulunma veya birilerine güzel, hoş dileklerde bulunma anlamında kullandığımız sözcüktür (TDK 2019). İncelenen eser dua örnekleri açısından oldukça zayıftır. Tespit edilen dua cümleleri ise aşağıda verilmiştir.

*Bir an bana da vurmasın diye içimden süphaneke okudum... (Bacaksız
2016: 13)*

... Allah'a emanet ol." (Bacaksız 2016: 36)

... "Allah'ım sana geliyorum" diye bağırmakta. (Bacaksız 2016: 47)

Affetsinler Allahım... (Bacaksız 2016: 100)

Gelenek ve Görenekler

Bir toplumun temel yapı taşını oluşturan, kültürü şekillendiren ana unsurlar gelenek ve göreneklerdir. İncelenen eserde yazar çocukluk dönemine ait özelemlerini dile getirmiştir. Eserde tespit edilen gelenek ve görenekler aşağıda verilmiştir.

*... nenemin gevşek yanakları, sobada yaktığı çıra kokusu, eflatun
kazaklar... (Bacaksız 2016: 26)*

... akşam yemeğe davetliyiz. (Bacaksız 2016: 46)

Çocukken kaç Pazar banyosu yüzünden... (Bacaksız 2016: 56)

Bayram harçlıklarımı toplayıp o zamanın... (Bacaksız 2016: 58)

*Sen hiç eski bir bakkal kokusu bilir misin, başkasına ekmek alıp artan
paranın sana verileceği heyecanına kapıldın mı? (Bacaksız 2016: 60)*

*Yine bir gün damda Hamdi'yle güvercin besliyoruz... (Bacaksız 2016:
66)*

Anne emirleri kutsaldır... (Bacaksız 2016: 102)

*Eskiden bayramlarda misafirlğe gidince büyüklerin eline kolonya
dökerlerdi, ne hikmetse bazıları da bizim kafamıza dökerdi kolonyayı.
(Bacaksız 2016: 108)*

Giyim-Kuşam

Halk bilimi açısından bir bölge ele alındığında bunun içine pek çok malzeme dâhil edilebilir. Bunlardan biri de yöreye ait kıyafet şekilleridir (Uygun 2016:45). Esere bakıldığında doğrudan bir yöreye özgü folklorik giyim-kuşam kültürüne özgü örnekler verilmemiş, yazarın çocukluk dönemini yansıtan örnekler tespit edilmiştir. Bunlar:

Arada sümüğü akıyor mavi önlüğüne. (Bacaksız 2016: 13)

Yırtık çorabı utanmadan giymeyi öğretmiştin bize... (Bacaksız 2016: 71)

Yine bir gün güzel terliklerimle bir hafta sonu markete uğradım. (Bacaksız 2016: 92)

Attığım golleri düşündüm, yırtık kramponumu... (Bacaksız 2016: 130)

Halk Hekimliği

Halkın, imkânları olmadığı ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüdür (Boratav 1999: 122).

Senin ateşin çıktığında başına soğuk bir bez koydular mı? (Bacaksız 2016: 60)

Dizlerine tentürdiyot sürdüler mi? (Bacaksız 2016: 60)

... ateşim bile yokken içirirdin o pembe çocuk aspirinlerinden... (Bacaksız 2016: 71)

... sol ayağım kırıldığında kucığında taşıdığın günleri, altıma leğen koyduğun günleri... (Bacaksız 2016: 71)

... “Buyurun salep var çay var, sıcak iyi gelir gerginliklere...” (Bacaksız 2016: 106)

697

Halk Oyunları ve Çocuk Oyunları

İncelenen eserde halk oyunlarına pek değinilmemiştir. Halk oyunları eserde sadece iki örnek cümlede geçmektedir.

... sanki hepimizin sevdiği aynı düğün salonunda halay çekiyor... (Bacaksız 2016: 24)

... anında çalan dans müziği eşliğinde eşini dansa kaldırdı... (Bacaksız 2016: 24)

Yazarlar bir sanat eseri olarak gördüğü çocukları hem eserlerinde hem de hikâye ve romanlarında işlerler (Sönmez 2012: 227). İncelenen eserde de yazar çocukluk döneminde oynadığı oyunlardan bahsetmektedir. Bahsedilen çocuk oyunlarına ait örnek cümleler aşağıda verilmiştir.

Okuduğum Tommiks'ler, oynadığım tasolar... (Bacaksız 2016: 41)

Yalnızlık, bizim için o zamanlar yakan top oyununa dâhil edilmemek gibi bir şeydi... (Bacaksız 2016: 43)

Gazozuna mahalle maçları vardı eskiden. (Bacaksız 2016: 53)

Bilyelerimi ve topaçlarımı güzel bir kumrunun kanadında saklamıştım... (Bacaksız 2016: 69)

... seksek oynadığın tebeşir izleri yok... (Bacaksız 2016: 79)

Halk Taşıtları

İncelenen eserde günümüz taşıtlarından eski dönem taşıtlarına değin motorlu-motorsuz çok çeşitli vasıtalardan bahsedilmiş ve örneklendirilmiştir. Bahsedilen örneklerden bazıları şunlardır:

Yola koyuldum, minibüs garajına doğru gittim... (Bacaksız 2016: 34)

Bir at arabasıyla dağın yamaçlarından yavaş yavaş, manzarayı izleye izleye giden insan... (Bacaksız 2016: 38)

... hızlı bir trenle her şeyi kaçırıyor artık... (Bacaksız 2016: 38)

Yemekten çıkar çıkmaz bu abimiz bizi arabasına aldı, içim rahat otele doğru gidiyoruz... (Bacaksız 2016: 47)

Otobüsten inecek insan bile bizim yüzümüzden inemiyor. (Bacaksız 2016: 87)

Ben de düşüncelere ve izlenimlere girdikten sonra bir anda kavga çıkıyor metrobüs içinde... (Bacaksız 2016: 88)

Arabaların, motorların vızır vızır geçtiği bir yol önümüzde. (Bacaksız 2016: 103)

Yarın zamansız bir saatte evden çıksam, Kadıköy vapuruna binsem. (Bacaksız 2016: 106)

698

Lakaplar

Lakap, genelde bir insanın fiziksel veya kişisel özelliğinden dolayı takılan isimlerdir (TDK 2019). Lakap takmanın özünde argo veya kötü söz seçimi olmasa da günümüzde bu durum farklı yorumlamalar ve değiştirmelerle hayvan ismi, argo sözcük takma gibi hallere bürünmüştür. Eski dönemlerden kalma bir husus olan lakaplar toplumumuzda da soyadı kanunundan önce sürekli kullanılan ve bir insanın benzeşik özelliğine uygun olarak kişiyi nitelemeye yarayan sözcüklerdir. Eserde hem eski hem yeni vasıflarıyla verilen lakap örnekleri şu şekildedir:

İlginçtir ama ona neden Piç Cengiz derdik hala bilmem. (Bacaksız 2016: 15)

... simit sarayında bile tarihi görülmemiş bir kavgaya bizi sokan yüz numaralı adam. (Bacaksız 2016: 46)

... bizim sınıfta da Ayı Halit vardı, sınıfın en tembeli. (Bacaksız 2016: 75)

Mahallemizde on iki yaşında bir Goril Hamza vardı. (Bacaksız 2016: 125)

Meslekler

Eserin 25 meslek grubu ile meslekler açısından zengin olduğu tespit edilmiştir. Mesleklerle ilgili cümle örnekleri aşağıda verilmiştir.

İlkokul öğretmenimin gözüne bakınca kendi babamı görürdüm. (Bacaksız 2016: 10)

“Müdür seni çağırıyor bacaksız” dedi. (Bacaksız 2016: 11)

Beraber yedik kantinde, şalgamcıda, atari salonunda... (Bacaksız 2016: 13)

Davulcuğu bile rehin alacak psikolojideyiz. (Bacaksız 2016: 21)

Okulda tek hademe olan ve karları temizleyen abimiz yanıma doğru geldi. (Bacaksız 2016: 34)

... hakem düdüğü çalmadan birkaç cümle edip çekip gideceğim... (Bacaksız 2016: 35)

Anna ile bir gün mahallede yürürken manavın yanından geçerken duygulandım. (Bacaksız 2016: 40)

Memur maaşının harcamaları içinde yer almazdı, gizlenirdi bizden. (Bacaksız 2016: 40)

Resepsiyonda duran çocuk cevap veriyor: (Bacaksız 2016: 48)

“Abi ya aşağıda iki polis beni bekliyor.” (Bacaksız 2016: 48)

Ne kaçağı abi, yazarım ben. (Bacaksız 2016: 49)

Ben koşarak bizim Kemal abinin bakkalına girdim. (Bacaksız 2016: 54)

... doktorlar bu çocuğun kalbinde deli olabilir... (Bacaksız 2016: 61)

Buna en güzel ispat, bizim Sabri'nin işletme okuyup jinekolog olması oldu. (Bacaksız 2016: 78)

İlk başta betonarmeci piçler geldi... (Bacaksız 2016: 83)

... akbili basarken sevimsiz ve yüzleri hep sinirli güvenlik görevlilerini görüyorum. (Bacaksız 2016: 87)

... ta ki Suriyeli renkli gözlü bir kız çocuğu yanıma kâğıt mendil saymaya gelinceye kadar. (Bacaksız 2016: 89)

Bir yanda muhallebiciler bir yanda dilenciler... (Bacaksız 2016: 90)

Kaptanın o gün kafası bozulsa... (Bacaksız 2016: 106)

Üst kattaki kantinci tayfadan biri gelse... (Bacaksız 2016: 106)

Çaycı Salih Abi ile bir gün... (Bacaksız 2016: 109)

Gözleri uzakları kesen ve karşı taraftaki adalara uzun bakan bu çift, şimdi tüm dikkatlerini, mutsuz görünen bizim boyacı çocuğa yöneltti. (Bacaksız 2016: 119)

Köşe başı terzileri bile duruma çare bulamadı, kimi yanlış dikti, kimi sonuna kadar söktü. (Bacaksız 2016: 121)

“Taksi şoförleri su birikintilerini inadına insanların üzerine sıçratıyorlar.” (Bacaksız 2016: 123)

Vilayetler

İncelenen eserde dört coğrafik bölgeye ait sekiz vilayete yer verilmiştir. Örnek cümleler aşağıdaki gibidir.

İskenderun’a gittiğimde hemen Cengiz’i aradım, görüştük. (Bacaksız 2016: 18)

Dertleşme, hasret giderme derken İstanbul’a döndüm. (Bacaksız 2016: 18)

Soğuk bir Doğu şehrindeyim, Bingöl’deyim. (Bacaksız 2016: 29)

Beni Adana’da karşılayacak ve yine garip olayların startını verecek isim tabii ki Mehmet Ali. (Bacaksız 2016: 46)

Diyarbakır’dayım. (Bacaksız 2016: 51)

Bir Cuma günü... İzmit 1998 (Bacaksız 2016: 58)

İstanbul’dayım, Şişli’ye gitmek için kahvaltı bile yapmadan metrobüse doğru gidiyorum... (Bacaksız 2016: 87)

Tam yirmi sene sonra bir kız beni Hatay’da yolda durdurdu... (Bacaksız 2016: 99)

Mardinli kendisi, babası hapisteymiş. (Bacaksız 2016: 138)

Yemin

Yemin, karşısındaki kişiyi inandırmak için Tanrı’yı ve kutsal değerleri şahit göstererek yapılan bir çeşit kalıplaşmış sözdür. Dini bir terim olarak ant içmenin, bir işi yapmanın ya da yapmamanın istekliliğini, yapım gücünü arttıran sözlü veya sözsüz bir anlaşma biçimidir. Yeminler halk arasında kasem, ant, şart gibi isimlerle de adlandırılmıştır (Uçar 2017:134).

Amcacım yemin ediyorum ben harcamadım... (Bacaksız 2016: 13)

... yemin ediyorum silah belimden çıkmayacak... (Bacaksız 2016: 23)

Ben çok mutsuzum yeminlen. (Bacaksız 2016: 43)

Vallahi de billahi de çalınmış. (Bacaksız 2016: 59)

“Bilmiyorum nene vallahi ben saklamadım” dedim. (Bacaksız 2016: 136)

Yiyecek İçecek Kültürü

İncelenen eserde pek çok yemek kültürüne değinilmiştir. Genel olarak toplum tarafından her yerde sevilerek tüketilen her yerde bulunan yiyecek içecek unsurlarından bahsedilmiştir. Tespit edilen örnekler cümle bazında aşağıda verilmiştir.

Ben ki simit ayrandan vazgeçmeyen talebe, bu heyecana gelemездim. (Bacaksız 2016: 10)

Amcacım ben sadece hamburger yedim, kola içtim. (Bacaksız 2016: 12)

...Cengiz daha da kederlendi ve bira söyledi... (Bacaksız 2016: 19)

Aldık biramızı, Migros fıstığını... (Bacaksız 2016: 21)

... ekmek peynir yemekten sonra sevdiğim tek şeydi... (Bacaksız 2016: 28)

Ortaokuldayım, üç tane Eti Puf aldım kantinden, elimde renkli renkli Eti Puf'lar. (Bacaksız 2016: 42)

Yine simit sarayında simit ve çay alayım derken... (Bacaksız 2016: 46)

... annemin ekmek üstüne sürdüğü Sarelle'den çantama koyduğu elmaya kadar hepsi gözüümün önüne geliyor. (Bacaksız 2016: 51)

Biz Halit'e de bunun karşılığında bir acılı ekmek (Hatay'da yaşayanlar bilir) ısmarlardık. (Bacaksız 2016: 75)

“Abla pul biber acı olur, şaka mısın sen?” (Bacaksız 2016: 92)

Bir de o zamanlardaki cam şişelerde bulunan günlük sütlerden almaya gidiyoruz... (Bacaksız 2016: 102)

Sonra alsam ondan bir salep otursam vapurun dışına, izlesem martıları ve dalgaları. (Bacaksız 2016: 107)

Yöresel Ağızlar

İncelenen eser genel olarak Diyarbakır ve Hatay yörelerinde geçtiği için bu yörelere özgü yöresel ağızlar ön plandadır. Eserde tespit edilen yerel ağız örnekleri şu şekildedir:

“Oğlum artık bir şeyler ye, gurban olim unut şu kızı...” (Bacaksız 2016: 30)

İçimden, lan orospu sen kimin malını kime veriyon dedim ama içimden sadece. (Bacaksız 2016: 42)

... hakkınla kazanmışsan, alınacak aga! (Bacaksız 2016: 53)

“Ula napısan oğul?” (Bacaksız 2016: 135)

SONUÇ

İncelenen eserde yazar, çocukluk yıllarına duyduğu özlemi felsefi bir görüşle biyografi tarzında kuşağının yaşam koşullarını ve hayata bakış açılarını kendi perspektifinden aktararak işlemiştir. Eser felsefi bağlamda incelendiğinde ders verici ve zevklidir. Bu kadar çok satılan ve basılan bir eser üzerine hiçbir araştırma yapılmamasının sebebi de bu araştırma sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Eser; akrabalık bağları, argo sözler ve küfür, batıl inanış, beddua, destan motifleri, deyimler, dua, gelenek ve görenekler, giyim-kuşam, halk hekimliği, halk ve çocuk oyunları, halk taşıtları, lakaplar, meslekler, vilayetler, yemin, yiyecek-içecek kültürü ve yöresel ağızlar olmak üzere 18 motif ile halk bilimi açısından yeterlidir. Fakat halk bilimi motifleri esere dengeli bir şekilde dağılmamış, bazı motifler çok fazla iken bazı motifler ise bir, iki örnekle sınırlı kalmıştır. Yazar eserini oluştururken roman tekniğine sadık kalmış, halk bilimi motiflerini eserinde ustaca ve sıklıkla kullanmıştır. Bu durum yazarın halk kültürüne uzak olmadığını yansıtmaması açısından önemlidir.

Bulgular kısmında da verildiği üzere eserde çok fazla argo söz ve küfürlere yer verilmiştir. Bu sözlerin bazıları aşırıya kaçsa da eser sokak edebiyatı kültürü ile yazıldığı için eserin dokusu bozulmamış fakat bu durum eserin geniş bir okur kitlesine hitap etmeyen konuma gelmesine sebebiyet vermiştir.

Çalışmanın özünü oluşturan Özgür Bacaksız'ın Mutsuz Çocuklar Ülkesi adlı eseri bu noktada halk bilimi motiflerinin edebi bir tür olan romana ne şekilde yansıdığını göstermek açısından önem arz eden bir örnek sunmaktadır. Günümüz çağdaş yazarları arasında yer edinmeye doğru ilerleyen Özgür Bacaksız; eserindeki akıcı tarzı, halk dilini işleyişi, sokak kültürünü eserlere aktarması ve realist bakış açısı ile kendine özgü bir roman akışı oluşturmuş ve romanında halk bilimi motiflerini kaynağına bağlı kalacak şekilde fonksiyonel özellikleri ile sunarken bu motiflerden çeşitlilik ve zenginlik ögesi olarak faydalanmanın nitelikli bir emsalini sunmuştur.

KAYNAKLAR

- Aslan, E. (2003). Türk Halk Bilimi Araştırmaları. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Bacaksız, Ö. (2015). Mutsuz Çocuklar Ülkesi. İstanbul: Destek Yayınları.
- Boratav, P. N. (1984). 100 Soruda Türk Folkloru. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Duvarcı, A. (2005). *Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar*. Bilig Dergisi, Sayı: 32. ss. 125-144.
- Günay, U. (1999). Osmanlı İmparatorluğu ve Türk Halk Kültürü. Osmanlı Kültür ve Sanat. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Oğuz, M. Ö., Ekici, M. (2012). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ortakçı, A. (2012). *Fakir Baykurt'un Romanlarında Halk Bilimi Unsurları*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.

- Kavruk, H., Sönmez, H. (2010). *Ahmed-i Dâ'i'nin Vasiyyet-Nâme-i Nûşirevân'ındaki Eğitici Değerler*. Değerler Eğitimi Dergisi. 8(20), 171–199.
- Örnek, S. V. (2000). Türk Halk Bilimi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sönmez, H. (2012). *Rıfat Ilgaz'ın Çocukların Şiirinde Zaman Mekân Unsurları ve Çocuk Mekân Unsurları ve Çocuk İlişkisi Üzerinde İlişkisi Üzerinde Bir İnceleme*. Türkiyat Araştırmaları Dergisi (Selçuk Üniversitesi). (32), 225–234.
- Sönmez, H. (2012). *Rıfat Ilgaz'ın Şiirlerinde Çocuk*. Akademik Bakış, (30), 1–20.
- Süleymanlı, M. (1990). Göç. Çev. Seyfettin Altaylı. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TDK, (2019). Türkçe Sözlük. Ankara: TDK Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçki Yayıncılık.